

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилова Г. Н. Урок истории с компьютерной поддержкой [Електронний ресурс] / Г. Н. Данилова. – Режим доступу : http://vio.fio.ru/vio_35/cd_site/Articles/art_2_4.htm.
2. Дорожжина Н. М. PowerPoint на уроке истории [Електронний ресурс] / Н. М. Дорожжина. – Режим доступу : <http://his.1september.ru/articdef.php?ID=200600312>.
3. Киселева В. В. Использование информационных технологий в обучении истории [Електронний ресурс] / В. В. Киселева. – Режим доступу : http://vio.fio.ru/vio_29/cd_site/Articles/art_2_1.htm.
4. Курочкина Е. В. Применение мультимедийных продуктов и интерактивных технологий на уроках истории России в школе [Електронний ресурс] / Е. В. Курочкина. – Режим доступу : <http://www.rusedu.info/Article826.html>.
5. Ларин А. В. Использование презентаций на уроках истории [Електронний ресурс] / А. В. Ларин. – Режим доступу : <http://festival.1september.ru/articles/504886>.
6. Лобова Л. Г. ИКТ-мания [Електронний ресурс] / Л. Г. Лобова // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2007. – 5 июля. – Режим доступу : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0705-5.htm>.
7. Фельдт А. Е. Активизация интереса учащихся к истории при помощи компьютерных игр [Електронний ресурс] / А. Е. Фельдт. – Режим доступу : http://vio.fio.ru/vio_16/cd_site/Articles/art_1_20.htm.

УДК 378.1

О. С. Савицька,
старший викладач
(Бердянський державний
педагогічний університет)

РОЛЬ ЕЛЕКТИВНИХ КУРСІВ У СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Концепція модернізації української освіти передбачає введення профільного навчання на старшому щаблі школи, метою якого є створення належних умов з урахуванням схильностей і здібностей старшокласників відповідно до профільних інтересів і намірів подальшої освіти.

Виділяють такі основні профілі: природничо-математичний, гуманітарний, технологічний, соціально-економічний.

Відомо, що невід'ємною частиною профільного навчання є організація й проведення *елективних курсів* з предметів.

Проведений у ході дослідження аналіз навчально-методичної літератури, вивчення досвіду роботи вчителів трудового навчання показали, що проблема розробки й організації елективних курсів з трудового навчання до кінця не вивчена: бракує чіткості у відборі змісту для різних профілів, досвіду проведення таких занять, навчально-методичної літератури. Така ситуація дозволяє робити пошук і експериментальну перевірку нового змісту,

методів навчання, а також варіювати обсяг і складність досліджуваного матеріалу на уроках трудового навчання.

Мета статті полягає у висвітленні ролі й місця елективних курсів у профільному технологічному навчанні й на основі цього створення методичних рекомендацій для підготовки й проведення відповідних занять.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасне профільне навчання, як видно із суджень відомих науковців–педагогів (І. Волощука, Л. Загайкевича, Г. Левченко, О. Ляшенко, В. Тименко), теоретиків та методологів у галузі технологічної освіти (О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренко, Д. Тхоржевського, Г. Терещука та ін.), можливе за умови обґрунтування теоретичних і прикладних основ допрофільного і профільного технологічного напрямку, зокрема теорії і методики формування в учнів такого інтересу. Досягнення цієї мети дозволить навчальним закладам підвищити ефективність реалізації освітньої галузі “Технологія”, розширити зміст профільної технологічної підготовки старшокласників, сприятиме їх успішному професійному самовизначенню.

Крім того, на необхідність удосконалення методики трудового навчання вказується у багатьох працях учених у цій галузі педагогічної науки, зокрема в дослідженнях В. Борисова, Г. Левченка, В. Мадзігона, О. Коберника, В. Сидоренка, В. Тименка, Д. Тхоржевського та інших.

У вищій школі сформувалася стійка думка про необхідність додаткової спеціалізованої підготовки старшокласників для проходження вступних випробувань і подальшого здобуття вищої освіти.

Більшість учнів переконана, що нинішня загальна освіта не дає можливостей для успішного навчання у вищих навчальних закладах і побудови подальшої професійної кар’єри.

Аналіз закордонного досвіду показує, що загальна освіта на старшому щаблі у всіх розвинених країнах є профільною.

Отже, для того, щоб учні поглиблено засвоювали потрібні їм предмети й успішно склали іспити у вищій навчальній закладі, не мали значних труднощів у подальшому навчанні, необхідний перехід на профільну школу, що й свідчить про актуальність дослідження.

Сучасні перетворення, які відбуваються в загальноосвітній школі, висунули на перший план проблему пошуку шляхів професійного самовизначення старшокласників. Одним із пріоритетних напрямів цього введення профільного навчання, основна функція якого має полягати в професійній орієнтації й допрофесійній підготовці учнів до подальшого освоєння обраної професії.

Профільне навчання – це система спеціалізованої підготовки в старших класах загальноосвітньої школи, орієнтована на індивідуалізацію навчання й соціалізацію тих, хто навчається, у тому числі з урахуванням реальних потреб ринку праці; форма організації навчальної діяльності старшокласників, при якій ураховуються їхні інтереси, схильності й здатності, створюються умови для максимального розвитку учнів відповідно до їх пізнавальних і професійних намірів.

Профільне навчання має такі цілі: поглиблене вивчення тих предметів, які забезпечать належний професійний рівень учнів у

майбутньому й дозволяти засвоїти програми вищої професійної освіти; підвищення адаптивної здатності випускників до умов життя інформаційного суспільства й ринкової економіки; забезпечення рівного доступу до якісного утворення всіх соціальних шарів суспільства, незалежно від розташування місця проживання.

Досягнення зазначених цілей вимагає наявності особливої педагогічної системи, побудованої на принципах *диференціації, варіативності, інтегративності й інтегрованості, індивідуальної спрямованості, розвивального й діяльнісного характеру навчання.*

Диференціація – це якість, що характеризує ступінь роздільності освітньої системи і припускає наявність профілів, обов'язкового для вивчення компонента й курсів на вибір, денної, заочної або іншої форм навчання.

Варіативність – це якість освітньої системи, що характеризує її здатність створювати й надавати учням варіанти освітніх програм для вибору відповідно до їхніх освітніх потреб. Так, для кожного профілю створюється надлишкова кількість програм елективних курсів.

Інтегративність – це якість, що характеризує ступінь взаємозалежності окремих елементів системи в процесі досягнення єдиних цілей. Наприклад, фізику неможливо вивчити без використання математичного апарата, тому доцільно ці дві дисципліни поєднувати.

Інтегрованість – це якість, що характеризує сумісність різних елементів освітньої системи для досягнення загальних цілей. Наприклад, для формування загальнонаукового світогляду необхідно використовувати інтеграцію таких предметів, як фізика, хімія й біологія.

Під *індивідуальною спрямованістю навчання* варто розуміти вивчення й урахування інтересів, можливостей і потреб школярів.

Принцип розвивального, діяльнісного характеру навчання складається з практичної спрямованості змісту утворення й активності методів його засвоєння. Цей принцип реалізується через *компетентний підхід* до навчання, формування ключових і предметних компетентностей учнів [1, с. 15].

Сучасна шкільна освіта не завжди надає більшості учнів належні умови для максимального прояву своїх можливостей, інтересу до навчання, сприяє професійному самовизначенню й підвищенню рівня самостійності. Випускник школи повинен навчитися здобувати нові знання й застосовувати їх на практиці, уміти орієнтуватися у світі сучасних професій і прагнути підвищувати свою кваліфікацію.

Перехід до профільного навчання припускає: забезпечення поглибленого вивчення окремих дисциплін програми повної освіти; створення умов для диференціації змісту навчання старшокласників (використання індивідуальних освітніх програм); забезпечення рівного доступу до повноцінної освіти різним категоріям учнів відповідно до їхніх індивідуальних здібностей і потреб; розширення можливостей соціалізації учнів, забезпечення наступності між загальною і професійною освітою, більш ефективну підготовку випускників до освоєння програм вищої професійної освіти.

Реформування всієї системи освіти передбачає не тільки можливість для будь-якого учня одержати базові знання, але й здатність приділяти увагу тим напрямкам навчання, які найбільшою мірою відповідають власним схильностям, інтересам і здібностям.

Структура й напрями профілізації повинні визначатися з урахуванням думки всіх зацікавлених сторін (учнів, батьків, педагогічного колективу) і можливостей матеріально-технічної бази та навчально-методичного забезпечення.

Необхідною умовою профілізації старшої школи є введення допрофільної підготовки у 8-9 класах, що вирішує такі завдання: підготовка до усвідомленого вибору профілю; інформування про особливості профілю; реалізація професійно-освітніх потреб учня.

У кожному профілі поєднуються курси трьох типів: базові, профільні й елективні.

Базові курси обов'язкові для всіх учнів незалежно від профілю.

Профільні курси – курси підвищеного рівня, що визначають спрямованість кожного конкретного профілю.

Елективні курси (elect – вибір) – це курси профільного доповнення, які поглиблюють та розширюють межі профільних предметів, розвивають і доповнюють їх зміст (деякі з них інтегрують зміст).

Елективні курси обов'язкові для вивчення, але спрямованість їх школяр обирає самостійно. Вони не повинні повторювати програму базової середньої освіти або так званих профільних курсів. Схема навчання на елективних курсах досить проста. Учитель пропонує учням вибрати кілька предметів, після чого підлітки одержують необхідні знання з напрямів, які їх цікавлять [2, с. 18].

Під час вивчення елективних курсів приділяється більше уваги лабораторно-практичним і творчим роботам, проектній і дослідницькій діяльності учнів, що вимагає іншої організації навчально-предметного середовища.

Елективні курси виконують три основні функції: 1) “надбудови” профільного курсу, вивчення основних профільних предметів на належному рівні за рахунок насичення профільного курсу додатковим змістом, який поглиблює і розширює знання з основних предметів; 2) розвивають зміст одного з базових навчальних предметів, вивчення якого здійснюється на мінімальному базовому рівні, що дозволяє підтримувати вивчення суміжних предметів на профільному рівні чи одержувати додаткову освіту для участі в зовнішньому незалежному оцінюванні з обраного предмета на профільному рівні; 3) мають здатність задовольнити пізнавальні інтереси в різних сферах діяльності людини [2, с. 36].

Основна функція курсів за вибором у 9-му класі – профорієнтаційна. У широкому розумінні – це орієнтація на профіль навчання і водночас орієнтація на певну сферу діяльності, з якою пов'язане успішне освоєння змісту освіти в рамках того або іншого профілю, вибір майбутньої професії.

Елективні курси в 11-х класах відносяться до профільних курсів підвищеної складності, тобто школярі засвоюють обраний предмет на

підвищеному рівні з орієнтацією на певний профіль або професії, і вводяться, якщо немає можливості організації профільного класу.

Завдання курсів на вибір у рамках профільної підготовки: сприяти у визначенні напрямку чи профілю навчання у старшій школі (через проходження курсів за вибором на допрофільному рівні учень має можливість свідомо вибрати профіль навчання); поглиблювати знання з профільних предметів; допомагати у професійному самовизначенні випускникам; стимулювати розвиток професійних умінь та навичок учнів; підготуватися до зовнішнього незалежного оцінювання, державної підсумкової атестації, реалізація інтересу до предмета.

Програми елективних курсів включають поглиблення окремих тем базових загальноосвітніх предметів, а також розширення за рахунок тем, що виходять за їхні рамки [4, с. 47].

У школі предмет "Технологія" синтезує наукові знання з курсів математики, фізики, хімії, біології й показує використання їх у промисловості, енергетиці, зв'язку, сільському господарстві й інших напрямках діяльності людини. Але сфера впливу уроків технології набагато ширша, ніж технічна й загальнонаукова освіта. Саме перетворювальна суть предмета "Технологія" робить пріоритетним у роботі вчителя такі завдання: сформувати у своїх учнів соціальну позицію повноправних і відповідальних господарів життя; допомогти їм у майбутньому адаптуватися до стійких вимог, пропонуваніх ринковою економікою.

Тим часом, трудове навчання як навчальний предмет є зовсім унікальним. Якщо шкільні загальноосвітні дисципліни, як правило, опираються на базові науки, що викладають їх основи, то кожна праця конкретна. У зв'язку із цим неможливо навчити учня якийсь абстрактній праці й тим більше декільком різним напрямкам трудової діяльності, передбаченим шкільними програмами. Та чи в цьому полягає мета технологічного навчання? Якщо розглядати трудове виховання, виходячи з інтересів школяра, а в глобальному масштабі з інтересів суспільства, то його головною метою варто вважати самореалізацію особистості, розвиток її індивідуальних якостей. Отже, у трудовому навчанні не можна стримувати ініціативу учнів, а, навпаки надавати їм більше можливостей для вибору виду трудової діяльності, пропонувати широкий спектр робіт на уроках, заохочувати ініціативу.

У допрофільному 9-му класі в основному будуть переважати пробні й орієнтаційні елективні курси. Їх зміст не повинен повторювати програму з досліджуваних предметів, але при цьому їх не слід перевантажувати новим змістом. Ці курси покликані допомогти учневі оцінити свій потенціал з погляду освітньої перспективи.

Основні форми навчальних занять при вивченні елективних курсів – робота з науковими й публіцистичними текстами, дискусії, бесіди, інтерактивні лекції, дослідження. Вони спрямовані на знайомство з певними видами діяльності в тій або іншій освітній галузі.

Вимоги до елективних курсів: короткотривалість; відповідність віковим особливостям учнів; науковість змісту; практична спрямованість; можливість застосування інтерактивних методів навчання; формування дослідницьких

умінь; зв'язок зі шкільною програмою.

Елективні курси, як правило, носять авторський характер.

Авторська програма – це спроектований учителем (одним або кількома авторами) на основі власної методичної концепції зміст елективного курсу навчальної діяльності, спрямований на **модернізацію шкільного регіонального** компонента освіти й одержання вагомих результатів.

При розробці елективного курсу рекомендуємо опиратися на алгоритм розроблення програм курсів, створений Л. Липовою [3, с. 5].

Перш ніж приступити до складання програми елективного курсу вчителям корисно: проаналізувати зміст навчального предмета в межах обраного профілю; встановити, чим зміст курсу буде відрізнятися від базового або профільного; поділити на блоки зміст програми, розділи, теми і дати до них погодинне планування; з'ясувати можливості методичного і матеріально-технічного забезпечення вивчення пропонованого курсу; визначити тему, зміст, цілі та функції запропонованого курсу; зазначити основні види діяльності учнів, зокрема для практикумів, лабораторних дослідів, експериментів; визначити, які форми роботи можуть найповніше реалізувати завдання профільної підготовки; визначити, які освітні продукти мають бути створені учнями як результат опанування курсу (розроблені учнями в ході пізнавальної, дослідницької діяльності моделі, тези, макети, вироби, твори, серія дослідів тощо); вказати список літератури для вчителів та учнів; визначити критерії оцінювання знань з програми курсу [1, с. 29].

Висновки. На підставі вищезазначеного можна зробити висновок: елективні курси відіграють велику роль в удосконаленні шкільної освіти. Вони дозволяють робити пошук і експериментальну перевірку нового змісту і методів навчання, а також варіювати обсяг і складність досліджуваного матеріалу.

Елективні курси дозволяють підтримати вивчення освітньої галузі "Технологія" як профільного предмета на заданому рівні або служать для внутріпрофільної спеціалізації навчання й побудови індивідуальних освітніх траєкторій школярів.

Отже, на сучасному етапі розвитку середньої загальноосвітньої школи вектор диференціації, індивідуалізації навчання повинен бути спрямований на подальшу розробку та впровадження в практику елективних курсів у класах технологічного профілю, які б були зорієнтовані на запити учнів.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. До напрямів подальшого дослідження відносимо теорію і практику створення елективних курсів учителями технологій як на основі принципу інтеграції, так і на основі принципу спеціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гук В. Є. Допрофільне навчання: сутність, зміст, технології / В. Є. Гук // Управління школою. – 2005. – №11. – С. 15-30.
2. Ермаков Д. С. Элективные курсы для профильного обучения /

Д. С. Ермаков // Педагогика. – 2005. – №2. – С. 28-30.

3. Каспржак А. Г. Элективные курсы / А. Г. Каспржак // Директор школы. – 2006. – №1. – С. 3-9.

4. Жафьянов А. Ж. Концепция и учебные планы пропедевтики профильного обучения / А. Ж. Жафьянов // Профильная школа. – 2007. – №1. – С. 47-54.

УДК 371.134:371.38:744/749

В. Д. Селезень,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова),

ГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ТЕХНОЛОГІЯ”

Постановка проблеми. Підвищення загального рівня графічної підготовки, знань, умінь і навичок з креслення учнів основної школи можливе лише за умови комплексного методичного підходу з урахуванням цілого ряду компонентів дидактичного і методичного характеру щодо діяльності учителів і учнів, а також сучасних методичних і технічних засобів навчання, що мають бути у їх розпорядженні. Концептуально, розв'язання цього завдання можливе під час створення навчально-методичного комплексу з креслення, розвитку і удосконалення його структури та дидактичних складових.

Аналіз досліджень і публікацій. Процес формування навчально-методичного комплексу в історичному аспекті відбувався поетапно, відповідно до вимог, які ставило суспільство до розвитку шкільної освіти: перший етап (20–50-і роки) характеризувався виданням і подальшим удосконаленням основної книги для учня і вчителя – підручника; другий етап (50–70-і роки) спричинений появою нових програм, у яких відображено новий зміст креслення, а відповідно змінилася структура навчально-методичного комплексу і підручника зокрема. Для учнів він мав слугувати засобом набуття знань на уроці і вдома; третій етап (70–90-і роки) реалізує нову теорію змісту технічної освіти, представлену чотирикомпонентною його системою, що спричинило створення нових засобів навчання: програм, в які внесено перелік знань, умінь і навичок, нових підручників з креслення для 8–9 та 10–11 класів, збірників, методичних посібників, вперше адресованих учням. Упровадження в практику роботи шкіл технологій особистісно-орієнтованого навчання передовими вчителями привело до створення засобів навчання, які використовуються на різних етапах уроку та під час виконання домашнього завдання і враховують індивідуальні особливості учнів.

Проблемі графічної підготовки учнів основної школи приділяли увагу П. Атаманчук, А. Касперський, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, але проблемі дидактичного обґрунтування створеного навчально-методичного комплексу (НМК) з креслення як засобу формування образно-просторового сприйняття приділено недостатньо уваги. Тому **метою статті** є авторський погляд на зазначену проблему.